

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF INSTRUMENTAL-PERFORMANCE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART

Стаття присвячена визначенню й обґрунтуванню педагогічних умов формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва. У дослідженні висловлено припущення, що формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки буде успішним за впровадження таких педагогічних умов: розвиток спрямованості студентів на удосконалення власної інструментально-виконавської майстерності шляхом активізації самостійної діяльності в процесі роботи над художнім образом твору; набуття досвіду виконавської діяльності студентів в умовах організації контекстного навчання і концертно-виконавської діяльності в університеті; поєднання традиційних та інноваційних підходів в процесі послідовного практично орієнтованого розвитку інтерпретаційних умінь; забезпечення в інструментальному класі діалогічного характеру навчальної взаємодії з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента. Визначені педагогічні умови формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва мають комплексний характер, тобто вони є взаємодоповнюваними, такими, що діють в єдності.

До інноваційних методів і засобів, які доцільно використовувати, в тому числі, під час уроків з основного музичного інструмента, на яких впроваджуються визначені педагогічні умови, зараховано, насамперед, використання засобів мультимедіа, сучасних комп'ютерних технологій. Серед прийомів, які доцільно використовувати під час уроків з основного музичного інструмента з метою розвитку інтерпретаційних умінь, визначено такі: занурення у творчість композитора за допомогою мережі Internet, прослуховування й аналіз маловідомих інтерпретацій творів, використання нотних Інтернет-бібліотек для оглядового ознайомлення з іншими творами композитора, твір якого вивчається, тощо.

Ключові слова: майбутні вчителі музичного мистецтва, інструментально-виконавська

майстерність, підготовка, педагогічні умови.

The article defines and substantiates the pedagogical conditions for the formation of instrumental and performing skills of future teachers of music. The study identifies the following pedagogical conditions for the formation of instrumental and performing skills of future teachers of music in the process of training: the development of students' focus on improving their own instrumental and performing skills, activation of independent activities of students; gaining experience in performing activities, contextual training and concert-performing activities at the university; combination of traditional and innovative approaches in the learning process; development of interpretive skills; providing in the instrumental class the dialogical nature of educational interaction, taking into account the individual characteristics of each student. Pedagogical conditions for the formation of instrumental and performing skills of future teachers of music are complex, they complement each other, act in unity.

The article names innovative methods and tools that should be used during lessons on the main musical instrument. In the lessons of playing a musical instrument, it is advisable to use multimedia tools, modern computer technology. They are used to listen to the works that students study. Interpretation skills need to be developed during lessons on a basic musical instrument. This is helped by studying the composer's work via the Internet, listening to and analyzing little-known interpretations of works, using online music libraries, reviewing other works of the composer whose work is being studied. It is necessary to adhere to the dialogic interaction in the lesson. This will provide a basis for the development of emotional and volitional qualities of the student, promotes the development of professional and personal qualities, such as perseverance, determination, initiative. It also develops reflexive skills, the ability to introspect, the ability to adjust their own instrumental and performing skills.

Key words: future teachers of music art, instrumental and performing skills, preparation, pedagogical conditions.

УДК 378.6:37.016:785
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/36.36>

Ковальова-Гончарюк Л.О.,
аспірант кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
освітніми закладами
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Фрицюк В.А.,
докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
освітніми закладами
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла
Коцюбинського

Постановка проблеми в загальному вигляді. Нині інструментально-виконавська підготовка у професійному становленні та музично-педагогічній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва займає ключове місце. У цей час відбувається накопичення спеціальних та загальноестетичних знань, формуються професійні уміння та навички, розвивається специфічне творче та методичне мислення, набувається художній та музично-виконавський досвід. Саме тому проблема інструментально-виконавської підготовки студентів закладів вищої освіти

залишається актуальною [5]. Особливо важливо в цей період готувати майбутніх фахівців до професійного саморозвитку [9; 10] та сформувати в майбутніх учителів музичного мистецтва інструментально-виконавську майстерність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою формування виконавської майстерності музиканта-інструменталіста опікувалися відомі педагоги-музиканти (Л. Баренбойм, Г. Коган, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, Г. Ципін та ін.). Власне формуванню тих чи інших аспектів виконавської майстерності студентів-піаністів присвячено праці

Л. Гінзбурга, Є. Лібермана, А. Малінковської, Л. Ніколаєва, Г. Падалки, Б. Яворського та ін.

Окремі аспекти проблеми формування інструментально-виконавської майстерності знайшли відображення в багатьох працях, присвячених питанням професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (О. Абдулліна, Л. Арчаникова, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.). Зокрема, ученими розглянуто питання формування виконавських умінь (І. Гринчук, В. Крицький, В. Муцмакер та ін.), виконавської (М. Давидов, Т. Юник та ін.) та педагогічно-виконавської майстерності (І. Мостова та ін.), музично-педагогічної (В. Мішедченко, С. Деніжна та ін.) і музично-виконавської культури (Н. Згурська та ін.), індивідуального стилю виконавської діяльності (Є. Йоркіна та ін.), розвитку виконавських якостей (Є. Скрипкіна та ін.), виконавської активності (С. Єгорова та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на постійний інтерес науковців до означеної проблематики, питання формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі професійної підготовки залишаються маловивченими. Зокрема, подальшого теоретичного та практичного дослідження потребують педагогічні умови формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Мета статті полягає у визначенні й теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. На основі теоретичного вивчення і аналізу проблеми дослідження нами була розроблена модель формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки, що відображає причинно-наслідкові зв'язки між поставленою метою і досягнутим результатом. Варто зазначити, що реалізація причинно-наслідкового зв'язку неможлива без створення відповідних умов, у цьому випадку педагогічних. Звісно, умови не прямо породжують наслідок, проте належать до детермінант, що впливають на наслідок. Таким чином, розглянемо педагогічні умови, необхідні для формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Педагогічні умови в контексті дослідження розуміємо як сукупність заходів і засобів, спеціально організованих обставин, які сприяють успішному формуванню інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки.

Саме від таких спеціально створених обставин залежатиме, на нашу думку, ефективність формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва.

У дослідженні педагогічні умови формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва було нами визначено на підставі аналізу наукової й методичної літератури з досліджуваної проблеми та аналізу результатів констатувального етапу педагогічного експерименту.

Ми припустили, що формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі професійної підготовки буде успішним за впровадження таких педагогічних умов: розвиток спрямованості студентів на удосконалення власної інструментально-виконавської майстерності шляхом активізації самостійної діяльності в процесі роботи над художнім образом твору; набуття досвіду виконавської діяльності студентів в умовах організації контекстного навчання і концертно-виконавської діяльності в університеті; поєднання традиційних та інноваційних підходів у процесі послідовного практично орієнтованого розвитку інтерпретаційних умінь; забезпечення в інструментальному класі діалогічного характеру навчальної взаємодії з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента.

Варто зазначити, що визначені педагогічні умови формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва мають комплексний характер, тобто вони є взаємодоповнюваними, такими, що діють в єдності.

Вважаємо, що спрямованість студентів на удосконалення власної інструментально-виконавської майстерності можна ефективно розвивати шляхом активізації самостійної діяльності, зокрема в процесі роботи над художнім образом твору.

Завдання педагога полягає не тільки в забезпеченні студента знаннями й уміннями, але й у спрямуванні до самостійного їх здобуття, оволодіння навичками пізнавальної діяльності, які необхідні для подальшого удосконалення виконавської майстерності. Самостійність пов'язана з рефлексивно-аналітичним підходом до навчальної діяльності, з умінням самому виявляти причини труднощів і усувати їх. Вияв же особистої творчої ініціативи майбутнього вчителя до самовдосконалення має відбуватися, коли сформоване стійке позитивне «прагнення до пізнання мистецтва та оволодіння ним» (Г. Нейгауз). На нашу думку, саме під час самостійної рефлексивно-аналітичної діяльності студент усвідомлює власні труднощі, які виникають у процесі інструментально-виконавської діяльності й приймає рішення щодо необхідності їх подолання, тим самим сприяючи виникненню спрямованості на удосконалення власної інструментально-виконавської майстерності.

На особливому значенні самостійної роботи в підготовці майбутніх педагогів-музикантів наголошує Л. Опарик, оскільки на своєму творчому шляху їм потрібно буде вивчати чимало музичних творів, які доведеться опановувати самостійно, застосовуючи знання, вміння й навички, набуті в закладі вищої освіти. Тому під час самостійної роботи студентів важливо сформулювати професійні уміння і навички якісного читання, розбору та інтерпретації музичних творів. При цьому важливо навчити студентів самостійно знаходити ефективні шляхи в роботі, потрібні виконавські прийоми та засоби втілення творчого задуму. У процесі самостійної роботи студентів значну роль відіграє здатність критично оцінити результати власної інструментально-виконавської діяльності [8, с. 4]. При цьому, якщо студент бачить недоліки у своєму виконанні і це його не влаштовує, в нього виникає бажання зробити це краще, вдосконалити власну інструментально-виконавську майстерність.

У класі основного музичного інструмента викладачеві важливо підготувати студента до такого самостійного аналізу власної роботи над створенням художнього образу музичного твору.

Аналіз є невід'ємною стадією роботи музиканта над оформленням звукового образу. Він сприяє появі у свідомості виконавця виразних і чітких слухових уявлень про деталі твору. На основі цих уявлень студент осягає найближчі логічні зв'язки твору. Надалі завдяки перспективному слуховому мисленню він починає охоплювати більш далекі смислові співвідношення, які не є послідовними ланками одного логічного ланцюга. Далі поступово починає передбачати, прогнозувати появу того чи іншого фрагмента твору, що свідчить про оволодіння навичками антиципації, тобто вмінням уявити результати своїх дій ще до їх здійснення [8, с. 37].

Оскільки музично-виконавська діяльність учителя музичного мистецтва в закладі середньої освіти не обмежується проведенням уроків, він нерідко є організатором і виконавцем концертних програм у позаурочній та позакласній виховній роботі з учнями. Сучасний вчитель музичного мистецтва повинен мати уміння інтерпретації музичного твору, транспонування, підбору акомпанементу, читати ноти з листа, здатність демонструвати у процесі музичної діяльності музично-виконавські навички, поєднувати інструментально-виконавські, інтерпретаційні, артистичні вміння, виконавську надійність та ін. [6]. Саме тому йому необхідне набуття досвіду виконавської діяльності в умовах організації контекстного навчання і концертно-виконавської діяльності в університеті.

Концертно-виконавська діяльність активізує у студентів творчий потенціал, сприяючи зростанню творчої індивідуальності, підвищує якість виконавської підготовки, викликає почуття радості від процесу навчання, розвиває і збагачує емоційно-

вольову та інтелектуальну сфери особистості, виховує артистичність, музичний смак [2, с. 49], позитивно впливаючи, у тому числі, на розвиток інструментально-виконавської майстерності.

Досвід музично-виконавської діяльності розуміють як сукупність музично-виконавських знань, умінь і навичок, спрямованих на досягнення художньо-звукового результату та його естетичного сприйняття [1, с. 10]. На нашу думку, до цього розуміння ще варто додати участь у концертно-виконавській діяльності, оскільки цей досвід як сукупність музично-виконавських знань, умінь і навичок має базуватися на пережитому, випробуваному під час публічного виконання музичних творів, а не лише аудиторній діяльності. У контексті дослідження саме цей аспект має виняткове значення.

Про важливість поєднання традиційних та інноваційних підходів у фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва з метою досягнення досвіду музично-педагогічної діяльності йдеться в дослідженні М. Михаськової [7]. Оскільки інтерпретаційні вміння є важливою складовою частиною як досвіду інструментально-виконавської діяльності загалом, так і інструментально-виконавської майстерності, зокрема, в процесі послідовного практично орієнтованого розвитку інтерпретаційних умінь теж необхідно поєднувати традиційні та інноваційні підходи.

Визначаючи виконавську майстерність музиканта як емоційно яскраве, артистичне, співворче, технічно досконале втілення музичного твору в реальному звучанні, М. Давидов визначав певні положення, які впливають на процес формування виконавської майстерності, серед яких особливого значення він надавав співтворчому характеру інтерпретаційної діяльності [4]. Отже, особливе значення в структурі інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва займають інтерпретаційні уміння, оскільки саме вони дають змогу найбільш точно відтворити художній зміст музичних творів на уроці і представити їх учням.

Н. Гур'яноюю та Н. Зворською зроблено висновки: психологічною передумовою набуття виконавської майстерності є попереджувальні та корегувальні уявлення музично-ігрових дій музиканта; добре засвоєна навичка комплексного слухо-моторного попереджування музично-ігрового процесу сприяє формуванню художньої техніки, повністю підпорядкованої інтерпретаторським намірам виконавця; техніка виконавця невіддільна від процесу смислового інтонування [3]. Тому особливу увагу в класі основного музичного інструмента надають процесу послідовного практично орієнтованого розвитку інтерпретаційних умінь, застосовуючи при цьому традиційні та інноваційні методи.

Традиційно для розвитку інтерпретаційних умінь використовують такі методи: виконавського показу,

аудіопрослуховування й аналізу різних інтерпретацій твору, що вивчається, «створення історико-культурного контексту», за якого задля кращого розуміння стилю композитора студента знайомлять із біографією композиторів, характеризують основні особливості його творчості, композиторського стилю тощо. Як прийом застосовують наведення паралелей інших видів мистецтв, живопису, поезії тощо. Тобто досить поширеним прийомом є використання міждисциплінарних зв'язків.

До інноваційних методів і засобів, які доцільно використовувати, у тому числі, під час уроків з основного музичного інструмента зараховують, насамперед, використання засобів мультимедіа, сучасних комп'ютерних технологій. Серед прийомів, які ми використовували під час уроків з основного музичного інструмента з метою розвитку інтерпретаційних умінь, є такі: занурення у творчість композитора за допомогою мережі Internet (перегляд відповідних документальних, художніх фільмів з подальшим обговоренням); пошук за допомогою мережі Internet, прослуховування й аналіз маловідомих інтерпретацій творів, що вивчаються; використання нотних Інтернет-бібліотек для оглядового ознайомлення з іншими творами композитора, твір якого вивчається. Варто зазначити особливо популярну форму роботи, яка з'явилася і почала активно використовуватися під час світової пандемії Covid-19, – запис власного виконання на відео (камера, смартфон тощо) з подальшим детальним аналізом, обговоренням, рефлексією.

На нашу думку, важливою умовою формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва є забезпечення в інструментальному класі діалогічного характеру навчальної взаємодії з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента. Адже саме дотримання цієї педагогічної умови забезпечить основу для розвитку емоційно-вольових якостей, сприятиме розвитку професійно важливих та особистісних якостей, таких як наполегливість, цілеспрямованість, ініціативність. Водночас забезпечення в інструментальному класі діалогічного характеру навчальної взаємодії викладача зі студентами сприятиме розвитку їхніх рефлексивно-оцінних умінь та здатності до самоаналізу й коригування власної інструментально-виконавської майстерності.

Висновки. Отже, ми припустили, що рівень інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва зростає, якщо в процесі їхньої професійної підготовки розвивати спрямованість студентів на удосконалення власної інструментально-виконавської майстерності шляхом активізації самостійної діяльності в процесі роботи над художнім образом твору, сприяти тому, щоб студенти набували досвід виконавської діяльності студентів в умовах організації контекстного навчання і концертно-виконавської діяль-

ності в університеті, під час фахової підготовки поєднувати традиційні та інноваційні підходи в процесі послідовного практично орієнтованого розвитку інтерпретаційних умінь, забезпечити в інструментальному класі діалогічний характер навчальної взаємодії з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента.

Визначені педагогічні умови покладені в основу моделі інструментально-виконавської майстерності майбутніх педагогів-музикантів і мають бути експериментально перевірені в процесі впровадження моделі реалізації педагогічних умов формування інструментально-виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барсукова Н.С. Педагогічні умови формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Мелітополь. 2015. 20 с.
2. Білецька М., Підварко Т. Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності. *Молодь і ринок*. 2020. № 1 (180), С. 46–50.
3. Гур'янова Н.М., Зворська Н.А. Вдосконалення виконавської майстерності – найважливіший аспект формування музичного мислення майбутнього вчителя музики. *Музично-театральне мистецтво*. 2011. № 2. С. 176–178.
4. Давидов М. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста) : підручник для вищих та середніх музичних навчальних закладів. Київ : Музична Україна, 2004. 290 с.
5. Карташова Ж. Формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва в ансамблевому класі. *Збірник наукових праць*. 2019. Випуск 26. Частина 2. С. 90–94.
6. Косінська Н.Л. Сутнісна характеристика сценічно-образної культури майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. *Science Rise: Pedagogical Education*, 2017. № 10. С. 4–8.
7. Михаськова М.А. Умови формування професійного досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2019. Вип. 9. С. 43–47.
8. Опарик Л.М. Самостійна робота студента в класі загального фортепіано: Методичні рекомендації для студентів напряму підготовки 025 «Музичне мистецтво». Івано-Франківськ : Голіней О.М., 2017. 48 с.
9. Фрицюк В.А. Готовність до професійного саморозвитку майбутнього вчителя як важливий чинник підвищення якості підготовки фахівців у педагогічних ВНЗ. *Інженерні та освітні технології. Щоквартальний науково-практичний журнал. Тематичний випуск: «Сучасна вища освіта: реалії, проблеми, перспективи»*. 2015. Вип. 3 (11). С. 92–95.
10. Фрицюк В.А. Методологічні підходи до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього фахівця. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2017. № 6 (129). С. 107–114.